

TURİZM ETİĞİ KAPSAMINDA ÇEVRESEL DUYARLILIK ENVIRONMENTAL SENSITIVITY IN SCOPE OF THE TOURISM ETHICS

Nilgün DOLMACI¹
Gülay BULGAN²

ÖZET

Çevresel duyarlılık; toplumsal, ekonomik, etik ve hukuksal yönleriyle günümüzde ön plandaki kavramlardandır. Çevre koruma bilinci, bir sorumluluk olarak içselleştirildiği takdirde, gelecek nesillere temiz bir çevre bırakma umudu artacaktır.

Bu çalışmada, bacasız endüstri olarak nitelendirilen ve hammaddesi çevre olan turizm sektöründen ve sektörde çevre sorunlarına yol açma riski daha yüksek olan konaklama işletmelerinden beklenen duyarlılık, almaları gereken çevre koruyucu önlemler etik ilkeleri ekseninde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizmde Etik, Çevresel Duyarlılık, Çevre Sorunları, Çevre Koruma.

ABSTRACT

Environmental sensitivity is a close up concept with its economical, ethical, sociological and legal aspects. The hope to leave a cleaner environment for future generations will increase, only if the environmental protection awareness is internalized as a responsibility.

In this study, the environmental sensitivity expected from the tourism industry, defined as the industry without a chimney and the environment is its main resource, and the hospitality enterprises, which indicate high risk in causing environmental problems, environmental protective measures they should take are evaluated in the axis of the ethical principles.

Keywords: Ethics in Tourism, Environmental Sensitivity, Environmental Problems, Protecting the Environment

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi, nilgundolmaci@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi, gulaybulgan@sdu.edu.tr

GİRİŞ

Gerçek ve tüzel kişilerin işlem ve faaliyetlerinde hukuk kuralları yanında etik kurallara da uygun hareket etmeleri beklenmektedir. Hemen hemen her sektörü ilgilendiren hukuk kuralları yanında o sektöre ilişkin meslek standartları ve etik ilkeleri bulunmaktadır (iş etiği, muhasebe meslek etiği vb. gibi). Turizmin toplumsal, fiziki, ekonomik, sosyo-kültürel vb. yönlerden olumsuz etkilerini azaltmak, dünya turizminin sorumlu ve sürdürülebilir gelişimini bir dizi ilkeye bağlamak amacıyla Dünya Turizm Örgütü, 1 Ekim 1999 tarihinde, 10 maddeden oluşan Turizmde Küresel Etik İlkeler Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Bildirge'de korumacı çevre anlayışı ve bu bağlamda sürdürülebilir turizm ve turizm ekolojisi ele alınmaktadır. Turizmin gelişmesinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarının giderilmesi hususu göz önüne alınarak, sürekli ve sürdürülebilir ekonomik büyüme perspektifinde doğal çevreyi korumak yükümlülüğünden söz edilmektedir. "Turizmde Global Etik İlkelerin Uygulanması" başlığı altında ise, uluslararası hukukun prensiplerine uyularak, turizm endüstrisinde etik ilkelerin uygulanmasında kamu ve özel sektörün işbirliği içinde olmaları, turizm sektöründeki yatırımcıların ve girişimcilerin, turizmin geliştirilmesi, insan hakları, çevre, sağlık gibi konularda etik kurallara uygun davranmaları bir gereklilik olarak dile getirilmektedir.

Ülkemizde ekonomik yönüyle bakıldığında iç ve dış turizmin gelişmesi ve bilhassa yurtdışından gelen turist sayısında artış sağlanması önemli bir hedef olarak gösterilmektedir. Buna bağlı olarak turistik tesis ve konaklama işletmesi sayısında yıldan yıla önemli artış söz konusu olmakta ve durumun ülke ekonomisine olumlu etkilerinden söz edilmektedir. Fakat ilk planda görünmeyen doğayı ve yarının neslini olumsuz şekilde etkilemesi muhtemel bir başka etki daha doğurmaktadır ki bu, çevre sorunlarıdır. Bu bağlamda, çevrenin kirlenmesi ve çevresel kaynakların tükenmesi, kaynağı çevre olan turizm sektörü ve özellikle konaklama işletmeleri için faaliyetlerinin sürdürülebilir olamaması anlamını taşımaktadır. Toprağı, suyu, havayı, yeşili, ormanı korurken, artan turistik taleplere akılcı, planlı, programlı cevap verebilen ve bu yaklaşımla faaliyet göstermenin bilincini taşıyan, sadece kar elde etmeye yönelmiş olmayıp sosyal sorunlara duyarlı bir işletme konsepti ile faaliyet gösteren işletmeler, gösterdikleri çevresel duyarlılık ile kendi ekonomik çıkarları yanında toplumun genel menfaatini koruma misyonunu da yerine getirmektedir. Zira çevreye duyarlı işletmecilik, işletmelerin faaliyetlerinde çevreyi dikkate alan, çevreye verilen zararı en aza indiren, üretim/hizmet süreçlerini bu yönde değiştiren, çalışanlarının çevreyi koruma bilinci edinmesi konusunda eğitimini sağlayan, ekolojik çevrenin korunması için yeni projeler üretip, çevre dostu teknolojiler kullanmayı misyon edinen bir anlayış olarak ifade edilmektedir.

Bu şekilde çevresel duyarlılık ile hizmet sunan turistik konaklama işletmeleri, çevre bilinci taşıyan tüketici grubu için önemli cazibe merkezleri olma özelliği de taşımaktadırlar.

1. TURİZM VE ETİK KAVRAMLARI

Dünyanın en büyük ve en önemli sektörlerinden biri olan turizm sektörü her yıl milyonlarca turistin dünya çapında seyahat etmesini sağlayan bir endüstrisi halini almıştır. İnsanlar yüzyıllar boyunca farklı sebeplerle yerleşim yerlerinin dışına seyahat etmişler ve bu seyahatleri zamanla turizm olarak adlandırılmıştır (Kozak ve Güçlü, 2006: 5). İnsanlar seyahat ederken konaklama ve yeme-içme gibi olağan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için farklı kültürler tanıyıp, iletişim kurmaktadır. Bu nedenle turizmin en belirgin özelliklerinden birisi bireylerin yapı taşı oluşturduğu toplumsal bir olgu oluşudur.

İnsanlar çoğunlukla gezmek, görmek ve dinlenmek maksatlarıyla seyahat etmektedir. Seyahatleri sırasında rahatlamak ve iyi zaman geçirmek istemelerine rağmen bazen bu seyahatleri insanlar için bir gerilim halini alabilmektedir. Bu bağlamda turizm gibi insan odaklı toplumsal etkisi bulunan faaliyetlerin etik ilke ve standartlarıyla beslenmesi gerekmektedir (Kozak ve Güçlü, 2006: 8-9).

1.1.Etik

Etik, pek çok farklı tanımlamaya sahip bir kavramdır. Ahlaki davranış, eylem ve yargılarla şekillenen felsefe ve bilimin önemli bir parçası ve çalışma alanıdır.(Nutall, 1997: 15; Pehlivan, 1998: 6). Aksoy etiği tanımlarken, Yunanca kökenli bir kelime olduğuna ve bir insanın davranışları sırasında kullandığı ahlaki ilkeler bütününden oluştuğuna vurgu yapmaktadır (Aksoy, 2006: 17).

Etik, Schlegelmilch'e göre, bireylerin doğru davranabilmeleri için açıklayıcı ilkeler, değerler ve standartlar sistemidir (Schlegelmilch, 1998: 6). Etik, doğru-yanlış, ödev-yükümlülük ve toplumsal sorumluluk kavramlarını sorgular. Basit bir anlatımla etik, doğru ve yanlış ölçütleridir (Aydın, 2010: 6).

İnsan davranışlarının etik kurallarına uygunluğunu sağlamak ve huzurlu bir toplum yapısı yaratabilmek için bu davranışlara yön veren etik ilkelerini bilmek gerekmektedir. Kozak ve Güçlü'ye göre (2006: 33-40) başlıca etik ilkeleri; dürüstlük, doğruluk, sözünde durmak, sadakat, adalet, başkalarına yardım etmek, başkalarına saygı göstermek, mükemmeliyeti aramak ve sorumluluktur. Etik, bu noktada tek bir kişi için iyiyi ortaya koymaktan çok, insanlık için en iyiyi hedeflemelidir.

Etik, bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılmayacağı; neyin isteneceği ya da istenmeyeceğinin; neye sahip olunacağı ya da olunamayacağı bilmesidir (Aydın, 2010: 8). Aslında etik, davranışlarla birlikte özlem ve emelleri de tanımlamaktadır (Sökmen ve Tarakçıoğlu, 2011: 21).

Etik davranış; başkaları ile ilişkilerde dürüst olmayı, yalan söylememeyi, içten davranıp, açık sözlü olmayı gerektirmektedir. Beraberinde güveni de getiren dürüstlük ilkesi etik davranışın gerektirdiği en önemli ilkelerden birisidir. Turizm sektöründe sunulan hizmetin dokunulmazlık özelliği müşterilerin dürüstlük konusuna karşı duyarlılıklarını arttıran bir unsurdur.

Tüm sektörler açısından önem arz eden etik ilkelerinin turizm sektörünün bir hizmet sektörü olması ve tüketimin üretimin gerçekleştiği işletmelerde meydana gelmesi gibi nedenlerle ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir. İşletmelerin sosyal sorumluluklarının başında ekonomik, sosyal değerler ve etik gelmektedir (Sökmen ve Tarakçıoğlu, 2011: 25). İşletme karar ve davranışlarının etik ilkelere uygunluğu onların “*ahlaklı kuruluş*”, “*temiz kuruluş*” şeklinde iç ve dış çevredeki imajlarını desteklemekte ve kurumsal itibarlarının artmasına neden olmaktadır (Sayılı ve diğerleri, 2009: 173).

1.1.1. Çevre Etiği

Geleceğin yönü sorununa, yeterli bir toplumsal ve siyasal gelecek için yapılacak planlamada, etik ve ekonominin yanı sıra çevresel sorunlarla da ilgilenmenin zorunlu olduğunu kabul ederek yaklaşmak gerekir (Des Jardins, 2006: 581). Çevre sorunlarına sebep olarak nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme yanında, son çeyrek asırda bu sorunları arttıran faktörler arasına turizm de girmiştir. İktisadi, sosyal, kültürel pek çok faydası olan bu olgunun doğal ve tarihi zenginliklerin yok edilmesinden kıyı bölgelerinde deniz ve kıyıların tahrip edilmesine kadar çeşitli soruna sebep olduğu da bir gerçek olarak ortada bulunmaktadır (Görmez, 2007: 17).

Çevre etiğinin ortaya çıkmasında genel etikteki farklı yaklaşımların etkisi yanında artan çevre sorunlarının büyük rolü olduğu inkar edilemez bir gerçektir (Kılıç, 2008: 33).

Çevre etiği, insanlar ile doğal çevreleri arasındaki ahlaki ilişkilerin sistemli olarak incelenmesidir (Des Jardins, 2006: 46). Çevre etiği aynı zamanda insanların çevreye karşı ne tür bir sorumluluğu olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2008: 32). Çevre ahlakı ya da çevre bilinci, herkesin yaşanabilir bir çevre yaratılması ve bunun sürekliliğinin sağlanması için kendisinin de sorumlu olduğunun bilincine sahip olması ve bu hususta kendini vicdanen görevli ve sorumlu hissetmesi olarak ifade edilmektedir (Çepel, 2006: 25). Çevre etiği ise, bireylerin doğayla ya da geniş anlamda kendi dışındaki dünyayla nasıl ilişkide bulunması gerektiğini göstermekte ve insan-doğa ilişkilerinin ahlaki yönünü vurgularken, bireyin doğal çevreye ve diğer varlıklara karşı sorumluluk geliştirmesi gerektiğine de önemle vurgu yapmaktadır (http://www.guncelonkal.com/PDF/cevre_etigi_maddesi.pdf).

Son yıllarda turizmin geliştiği ülkelerde, GSMH'nin belirleyici alt sektörlerinden birisi konumuna gelmiş olan, turizm sektörüne ilişkin yeni eğilimler incelendiğinde; tatilcilerin tercihlerinin, deniz-kum-güneş (3S) üçlüsünden, eğlence, eğitim, çevre (3E) üçlüsüne kaydığı gözlenmektedir (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007: 1). Dokuzuncu Kalkınma Planında çevreye duyarlı planlamadan, sektörel yer seçimlerinin ekolojik ayak izi yöntemi ile belirlenerek turizm kapasitesinin, fonksiyonlarının, varış noktalarının ve destinasyonlarının belirlenmesi ve çevreye yönelik önlemlerin alınmasından söz edilmektedir. Turizmin birçok ülkede ekonomik, sosyal, çevresel gelişmenin önemli bir nedeni olarak anılması ile birlikte temel amaç, gelişiminin sürdürülebilir olması, kaynakların doğru

kullanımı ile bugünkü ve gelecekteki toplumların yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007: 4).

Küresel olarak artan çevresel farkındalık, turizm sektöründekiler de dahil olmak üzere işletmelerin daha “çevre dostu” ve “etik açıdan doğru” ürün ve hizmet üretmeye başlamaları anlamına gelmektedir (Seyhan, 2011: 131). Sürdürülebilir kalkınma düşüncesi her ne kadar gelecekteki ekonomik kaygılar nedeniyle ortaya atılmışsa da, giderek daha kapsamlı bütüncül nitelikte etik bir yaklaşıma dönüşmüştür (Kılıç, 2008: 217).

Çevre etiği ile doğrudan ilişkilendirilebilecek “ekolojik sorumluluk hedefi”, gelişmenin ve doğal kaynakları kullanmanın yok edici ve bozucu bir biçimde değil, gelecek için endişe yaratmayacak, devamlılığı ve sürdürülebilirliği sağlayacak biçimde sürdürülmesi anlayışına dayanmaktadır (Mutlu, 2008: 97). Çevrenin korunması kamu otoritelerinin, yerel yönetimlerin, sendikaların, sivil toplum örgütlerinin ve halkın, çevresel değerler olmadan turizm etkinliğinin sürdürülebilir olamayacağını anladıkları ve bu yönde eylem planları geliştirdikleri ölçüde mümkündür (http://www.cevreciyiz.com/akademi/yazilar_detay.aspx?SectionId=173&ContentId=2616).

Turizm, her kaynak gibi dikkatle ve sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetilmesi gereken bir alandır (Bahar ve Kozak, 2005: 137). Sürdürülebilir turizm ancak, çevresel ve ekolojik anlamda sürdürülebilir, ekonomik anlamda uygulanabilir ve sosyal anlamda ise kabul edilebilir özelliklere bağlı olarak çevreci bir yönetim ve planlama ile gerçekleştirilmesi mümkün olan bir turizm çeşididir (Kuter ve Ünal, 2009: 148).

1.2. Turizm

Turizm, Latince kelime anlamıyla dönme hareketini ifade etmekte olan “tornus” sözcüğünden gelmektedir. İngilizce “touring” ve “tour” sözcükleri “tornus”tan türetilmiştir. “Tour” kelimesi dairesel hareket etmeyi, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirmeyi ifade etmektedir. “Touring” kelimesi ise zevk için yapılan seyahatler için kullanılan bir deyimdir. Özetlenecek olunursa bu kelimeler başlama noktasına dönmek üzere gerçekleştirilen seyahatleri ifade etmektedir (İçöz ve diğerleri, 2007:1). Turizmin tanımı yapılacak olunursa; insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışına seyahat etmeleri ve geçici konaklamaları, bu seyahatleri esnasında turizm işletmelerinin ürettiği mal ya da hizmetlerden yararlanmalarından doğan ilişkiler turizm olayını meydana getirmektedir (Kozak ve diğerleri, 2000: 5).

Turizm hızla gelişen ve günümüzde gelişme hızının önüne geçilemeyen bir sektör halini almıştır. UNWTO (2011)’nin yapmış olduğu tahminlere göre, dünya çapında 2020 yılı itibariyle uluslar arası turizme katılan kişi sayısının 1,6 milyar kişiye ulaşması beklenmektedir (Türkseven, 2012: 8). Bu kontrolsüz büyüme bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan birisi turizm işletmelerinin çevreye yönelik olumsuz etkileridir.

Turizm endüstrisi için vazgeçilmez bir girdi olarak kullanılan çevrenin ve çevresel kaynakların korunması (doğal, kültürel ve tarihi kaynakların yer aldığı) özellikle dikkat edilmesi gereken bir husustur (Lima ve Mc Aleer, 2005: 1431). Tüm sektörler açısından önem arz eden etik ilkelerinin turizm sektörünün bir hizmet sektörü olması ve tüketimin üretimin gerçekleştiği işletmelerde meydana gelmesi gibi nedenlerle ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

1.2.1.Turizmde Etik

Dünya Turizm Örgütü üyeler arasında turizm sektörüne ait teknik bilgi paylaşımını gerektirecek birçok bölgesel faaliyet yürütmektedir. Faaliyet alanlarının içinde e-ticaret, turizm eğitimi, sürdürülebilir ve eko turizm konuları vb. yer almakta, bunun yanında küresel etik kodlarının geliştirilmesi amacıyla da çalışmalar yapmaktadır (Yıldırım vd, 2008: 15).Örgüt Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak çalışan, her ülkede ilgili bakanlığın ve benzeri turizm örgütlerinin üyelikleriyle oluşan bir uzmanlık örgütüdür. 27 Eylül 1970 tarihinde Meksika'da düzenlenmiş olan Dünya Turizm Örgütü (WTO) Tüzüğü, Türkiye tarafından 26.06.1973 tarih ve 1768 sayılı yasa ile onaylanmıştır (Gümüş, 2008, s. 8). Dünyada turizm hareketlerinin tek düzenleyicisi olan örgüt ilk kez 1997 yılında İstanbul'da yapılan genel kurul toplantısında "Küresel Turizm Etiği İlkeleri"nin belirlenmesi çağrısında bulundu. Ardından 1999 Nisan'ında New York'ta toplanan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu bu girişimi destekleyerek, Dünya Turizm Örgütü'nden (WTO) daha önceden hazırlanan taslak metni özel sektör, sivil toplum ve işçi örgütlerine de sunarak katkılarının almasını istedi. Böylece Dünya Turizm Örgütü (WTO) üyesi içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 114 ülkenin temsilcisi bir araya gelerek taslak metne son halini verdi. Dünya Turizm Örgütü, turizmin toplum ve çevreye olumsuz etkilerini azaltmak, dünya turizminin sorumlu ve sürdürülebilir gelişimini bir dizi ilkeye bağlamak amacıyla, 1 Ekim 1999 tarihinde, 10 maddeden oluşan **Turizmde Küresel (Global) Etik İlkeler Bildirgesi**'ni kabul etmiştir (<http://www.turad.org/uploads/turizmdeGlobalEtiklkeler.pdf>; http://www.tempotur.com.tr/turizm-icin-kuresel-etik-kurallari_109.htm).

Bildirgede yer alan maddelerde turizmin toplumlararası karşılıklı saygı ve anlayış ilişkilerine katkısı, bireysel ve toplumsal tatmin aracı olarak turizm, insanlığın ortak kültürel mirasının kullanıcısı ve zenginleştiricisi olarak turizm, turizmin ev sahibi ülkeler ve toplumlara olan yararları, turizmin gelişmesinde yatırımcıların ve profesyonellerin sorumlulukları, turizm hakkı, turistik hareketlerde özgürlük, turizm çalışanları ve girişimcilerinin hakları ve global etik ilkelerinin turizme uygulanabilirliği konularının ele alındığı görülmektedir.

Bu düzenlemedeki amacı kısaca şöyle özetlemek mümkündür: İktisadi gelişmeye, uluslararası anlayışa, barışa, refaha, insan hak ve özgürlüklerine, ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapılmaksızın herkese saygı duyularak, turizmin teşvik ve geliştirilmesinin sağlanmasını esas alacak ilkeler oluşturmaktır (Kozak ve Güçlü, 2006: 67).

Küresel Turizm Etiği İlkelerinden bazılarına değinilecek olursa; Bildirge'nin 3. maddesi korumacı çevre anlayışı ve bu bağlamda sürdürülebilir turizm ve turizm ekolojisi açısından dikkat çekicidir. Bu madde ile, turizmin gelişmesinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarının giderilmesi göz önüne alınarak, sürekli ve sürdürülebilir ekonomik büyüme perspektifinde doğal çevreyi korumak yükümlülüğünden söz edilmekte, ulusal, bölgesel ve yerel kamu yetkililerince mümkün olduğu ölçüde israftan kaçınılarak, özellikle de su ve enerji tasarrufu sağlayan ve atık azaltan yöntemlere öncelik tanıyan turizm türleri teşvik edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Turizmde mevsimsel yoğunlaşmanın önüne geçilebilmek için turizmin yıl boyunca gerçekleştirilen bir faaliyet halini alması, yerel ekonominin ve turizm sektörünün daha fazla yarar sağlayabilip, doğal çevrenin daha az tahrip olacağından söz edilmektedir. Turizm altyapısı ve faaliyetleri, mevcut ekosistemi, bioçeşitliliği ve yaban hayatı koruyacak şekilde tasarlanması gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır.

Bildirge'nin 10. maddesinde ise "Turizmde Global Etik İlkelerin Uygulanması" başlığı altında, turizm endüstrisinde etik ilkelerin uygulanmasında kamu ve özel sektörün işbirliği içinde olmasından, turizm sektöründeki yatırımcıların ve girişimcilerin, turizmin geliştirilmesi, insan hakları, çevre, sağlık gibi konularda, uluslararası hukukun prensipleri dahilinde, başta Dünya Turizm Örgütü olmak üzere, uluslararası örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarını tanımaları ve izlemeleri gereğinden söz edilmekte ve bu tarafların, Turizmde Küresel Etik İlkelerin yorumlanmasında ve uygulanmasında ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesinde bağımsız bir organ olan Turizmde Etik İlkeler Dünya Komitesi'nin varlığını tanımaları adeta bir zorunluluk olarak hükme bağlanmaktadır.

2. ÇEVRE VE EKOLOJİ

Çevre, çevre sorunları, doğa, doğal denge gibi birtakım kavramlar günümüzün anahtar sözcükleri haline gelmiştir (Çepel, 2006: 23). Bugün nüfus, açlık, barınma, çölleşme, küresel ısınma, nükleer enerji ve atık sorunu gibi ciddi çevre sorunları "ekolojik kriz" olgusunun da nedenleri arasında nedenleri olarak görülebilmektedir. Çevre sorunlarının doğal yaşamı ve insanlığı tehdit edici noktaya gelmesi, sorunun yaşamsal önemini ortaya koymaktadır (Yücel vd., 2006:217).

Ekolojik sorunlardan olan çevre kirliliği ya da çevrenin bozulması, çevreyi oluşturan öğelerin bu süreç içinde giderek niteliğini değiştirmesi ve değerini yitirmesiyle ortaya çıkmaktadır (Kocataş, 2003: 3). Çevre kirlenmesi, insanların her türlü aktiviteleri nedeniyle havada, suda ve toprakta meydana getirdikleri olumsuz etkiler yüzünden, ekolojik dengenin bozulması ve bu nedenle ortaya çıkan koku, gürültü ve atıkların çevrede oluşturduğu arzu edilmeyen sonuçlardır (Kocataş, 2003: 444). Çevre sorunlarına neden olan hızlı nüfus artışı, düzensiz kentleşme, sanayileşme ve turizm gibi etkenler, doğal kaynakların hızlı bir şekilde tüketilmesine neden olmaktadır. Dünyada çok hızlı bir biçimde artan ve gelecekte de devam edeceği bilinen turizm faaliyetlerinin kültürel, doğal ve fiziksel

çevre üzerine olumsuz etkileri vardır. Uluslararası alanda turizmde doğal alanlara yönelik talebin artması, değişik turistik yöreleri gerekli altyapı ve donanımları oluşturmadan turizme açmak betonlaşmaya yol açmakta, doğal kaynaklar ve fiziksel çevre tahrip olmaktadır. Böylece dünyanın ortak geleceği, her geçen gün daha büyük tehdit altında kalmaktadır (Yılmaz vd., <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/13/15-30.pdf>).

Sürekliliği açısından çevre ile çok yakından ilgili olan turizm, genel olarak kaynakların pazarlanması sırasında kısa vadeli yararlar peşinde koşmakta ve hammaddesi olan bu kaynaklara zarar verebilmektedir (Aslan ve Aktaş, 1994: 43).

Turizm ve rekreasyon faaliyetleri aynı zamanda biyolojik çeşitliliği tehdit etmektedir ve hatta eko-turizm gibi ekolojik olarak sürdürülebilir aktivitelerin bile dikkatli bir şekilde yönetilmezlerse olumsuz çevresel etki bırakması ihtimalleri bulunmaktadır (Demir, 2002: 94).

Turizmin çevre ve ekoloji ile bağlantısının giderek daha çok fark edilmesini sağlayan etmenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Başarılı bir turizm faaliyetinin temiz, düzenli ve sağlıklı bir çevrenin varlığına ihtiyaç göstermesi,
2. Diğer yandan, turizmin hızlı temposunun çevreyi tahrip edebilmesi,
3. Turizmin geliştiği, turistlerin yoğunlaştığı yörelerde çevre sorunlarının artması (Güney, 2004: 273).

Çevre koşullarındaki hızlı bozulma ve Dünya'nın sınırlarına yaklaşıldığı endişesi, işletme yöneticilerinin çevreye bakış açılarını bir an önce değiştirmelerini ve işletme faaliyetleriyle ilgili kararlar alırken ekolojik çevreyi önemli bir faktör olarak değerlendirmelerini gerektirmektedir (Nemli, <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/17.htm>).

2.1. Konaklama İşletmelerinin Ekolojik Dengenin Korunması İle İlgili Yükümlülükleri

Bacasız endüstri olarak nitelendirilen turizmin de, çevre kirliliğine katkıda bulunduğu açıktır. Her ne kadar turizm endüstrisinin hammaddesi deniz, güneş, kum, içmeler, kaplıcalar, dağlar, mağaralar vb. olsa da, buralardaki çeşitli turizm etkinlikleri ortam kirlenmesi yaratmaktadır. Turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan ortam sorunlarını çarpık turistik yapılaşma, antik yapıların kirlenmesi, ulusal park, orman gibi yerlerde tahribat, görüntü, gürültü kirliliği, artan çöpler vb. şekilde örneklemek mümkündür (Güney, 2004: 265-268).

Konaklama işletmelerinin %80'i Türkiye'nin Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Günümüzde buralardaki turistik merkezler aşırı betonlaşma tehdidi altındadır. Ege ve Akdeniz sahillerindeki büyük ve küçük birçok konaklama işletmesinin kanalizasyon, atık ve arıtma ile ilgili sorunu bulunmaktadır. Bu ve benzeri çevresel sorunlar sürdürülebilir turizmin önünde önemli engel teşkil etmektedir (Emeksiz, 2007: 143).

Bu noktada konaklama işletmeleri (ve hatta farklı sektörlerdeki çeşitli işletmeler) tarafından uygulanması gerekli önleyici çevre politikasının özünü, çevreye henüz zarar verilmeden, gelecekteki olası gelişmeleri hesaba katarak çevrenin zarar görmesini önlemek oluşturmaktadır. Önleyici çevre politikasının en önemli uygulama aracı ise Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)'dir (Şengül, 2002: 13). ÇED'in amacı, ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın, çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır (http://www.cevreonline.com/CED/ced_nedir.htm). ÇED, herkesin çevre hakkının sahibi ve bu hakkın doğurduğu sorumlulukların yükümlüsü olarak yer alabildiği bir süreç (Şengül, 2002: 113) ve doğal çevrenin geleceğini sigortalamak için yapılan inceleme ve araştırma olarak nitelendirilmektedir (Çepel, 2006:164).

Konaklama işletmelerinin faaliyetleri ve faaliyet gösterdikleri alanlar dikkate alındığında "çevre" kavramına "yaşam merkezli" bakılması gerekmektedir. (Aykul, 2010: 51).

Konaklama işletmeleri için çevre, turistin vaktini geçireceği bir ortam olmaktan çok ekonomik bir kaynak konumunda yer almaktadır. Faaliyetin temeli işletmenin mimari özelliklerinden ziyade konum, ulaşım ve çevrenin özelliklerine dayanmaktadır. Bu bağlamda, çevrenin kirlenmesi ve çevresel kaynakların tükenmesi konaklama işletmeleri için de faaliyetin sürdürülebilir olamaması anlamını taşımaktadır. O halde "Çevre Koruma", turizm sektörü açısından da önemli konuların başında geldiğine göre, konaklama işletmecilerinin bu konuda duyarlılık göstermeleri gerektiği de açıktır. Zira çevreye duyarlı işletmecilik, işletmelerin tüm faaliyetlerinde çevreyi dikkate alan, çevreye verilen zararı minimuma indiren, üretim/hizmet süreçlerini değiştiren, çalışanlarını çevre duyarlılığı konusunda eğiten, temiz teknolojileri kullanan, ekolojik çevrenin korunması için projeler gerçekleştirmeyi ön planda tutan bir anlayıştır (Küçük, 2008: 3).

Etik ilkeler açısından bakıldığında konaklama işletmeleri yönetimlerinin elbette menfaatlerine olduğu söylenebilecek "sürdürülebilir turizm"den ziyade, işletmelerinin daha uzun yıllar cazibe merkezi olmasını da sağlayabilecek "ekolojik ve korumacı sürdürülebilirlik" (Aykul, 2010: 332) esasına uygun yapılanma ve faaliyet sürdürmeleri daha mantıklı bir seçenek olarak görünmektedir. Zaman içinde toplumsal, siyasal, bireysel ve kurumsal boyutlarda oluşan "çevreye zarar verilmemesi ve onun sürdürülebilir düzeyde kullanımının önemini kavrama" olarak ifade edilebilecek çevre bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir (Yücel vd., 2006: 218).

Konaklama işletmelerinde çevre ahlakından, çevre bilincinden kaynaklanan ekolojik sorumluluğun uygulamadaki görünümü, çevre yönetimidir. Konaklama işletmeleri için çevre yönetimini, "azaltmak, yeniden kullanmak ve geri dönüşüm" şeklinde özetlemek mümkündür (Emeksiz, 2007: 145). Azalt, yeniden kullan, geri dönüştür prensibi ters bir piramit şeklinde resmedilmekte ve bu piramit göstermektedir ki ne kadar atık azaltılırsa o kadar daha az yeni kullanım

gerektirir ve ne kadar atık yeniden kullanılırsa o kadar az geri dönüşüm gerektirir (<http://www.3rdogayadonus.com/biz-kimiz.htm>).

Başka bir deyişle, “çevre yönetimi kavramı”, tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması, bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulmasını anlatmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1998: 256).

2.2. Konaklama İşletmelerinin Çevre İle İlgili Hukuki Sorumlulukları

2872 Sayılı Çevre Kanunu’nda çevre; canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam şeklinde tanımlanmaktadır. Çevre genel anlamda ise insan sağlığı ve güvenliğini, flora, fauna, toprak, hava, su ve iklim gibi doğal oluşumları, görüntü seçkinliği, tarihi anıtları ve insan ürünü olan yapıtları ya da tüm bu öğeler arasındaki ilişkileri içermektedir (Dinç, 2008: 5).

Başkalarının ve toplumun çevre hakkına saygılı olmak konusunda gerçek ve tüzel kişilere toplumsal ve etik bir sorumluluk düşmektedir (Ekinci, 1992: 11).

Betonlaşma, doğanın tahribatı, kentsel ve doğal çevre ile uyumsuz projelendirmeler, estetik kaygıdan uzak yüksek yatak kapasitesi yaratma yaklaşımı, atık yönetimindeki yetersizlikler ve hatta duyarsızlıklar gibi birçok eleştirinin haklılığını kanıtlayan çok sayıda konaklama işletmesi örneği bulunmaktadır (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 213). Kitle turizminin, yoğun turist nüfusunu aynı kısa sezonda genellikle kıyı mekânı üzerinde inşa edilen tatil köyü, otel veya temalı otellerde konaklatma, yedirme-içirme, eğlendirme, gezdirme ve para harcatmaya dayanan pazar politikası, bu alanlar üzerinde taşıma kapasitelerini zorlayan ve bazen aşan kullanımları ve tüketim ağırlıklı bir turistik süreci ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan kaynaklanan görsel kirlilik, ekolojik çevreye dağılım, yoğunluk ve kaynak kullanımı bakımından çevresel kirlilik ve kirliliğe bağlı olarak tür kayıpları ve ekolojik dengenin bozulması olarak kendini göstermektedir (Kısa Ovalı, 2007: 65). Çevre kirliliğini ortadan kaldırmak, azaltmak ve kirliliğin kaynağında önlenmesini sağlamak, doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar vermeyecek biçimde kullanılmasını temin ederek sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, her ülkenin çevre politikasının hedefleri arasında yer almalıdır (http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/TCDR_2011.pdf, Türkiye Çevre Durumu Raporu/2011: 184).

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) kapsamında ve turizmle ilgili olarak hazırlatılan Özel İhtisas Komisyonu Raporu ’nda (2006), doğal ve tarihi çevrenin korunması, turizmin yoğun olarak geliştiği yörelerin yakınlarında yer alan kentlerin altyapı eksikliklerinin giderilmesi stratejik tedbirler içerisinde dile getirilmektedir.

Konaklama işletmelerinin buldukları çevreye olumsuz etkilerinin azaltılması yoluyla çevre sorunlarının çözümü, özünde bilimsel ve teknik bir konu olmakla birlikte, çevreyi korumada üst yapıyı hukuk oluşturmaktadır (Dinç, 2008: 14). Bir toplumsal olgu olarak çevre sorunları, sosyal yaşam içinde çeşitli düzeylerde ortaya çıktıktan bu yana, ağırlıkları ile orantılı biçimde hukuk yaşamına da yansımışlardır (Özdek, 1993: 63). Küresel boyut kazanan çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin korunması, iyileştirilmesi, doğal kaynaklarla ilgili koruma ve kullanım esaslarının belirlenmesine yönelik uluslararası antlaşmalar, çevre ile ilgili yargı kararları sonucu ortaya çıkan içtihatlar çevre hukuku ile ilgili gelişmelerdir (http://www.cevreonline.com/cevre_hukuku.htm).

Çevre ile dolaylı ya da doğrudan ilgili düzenleme yapan ve çeşitli kurum ve kuruluşlara sorumluluk yükleyen, başta 1982 Anayasası olmak üzere, Çevre Yasası (2872 sayılı), İmar Yasası (3194 sayılı), Turizm Teşvik Yasası (2634 sayılı), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası(2683 sayılı), Kıyı Yasası (3621 sayılı) gibi yasalar yürürlükte bulunmaktadır. Ancak, doğal çevrenin korunmasına yönelik uluslararası antlaşmalar, yasalar, yönetmelikler daha çok sanayi malları üreten endüstriler üzerinde yoğunlaşırken, turizm endüstrisi ile ilgili yasalar henüz gelişme aşamasındadır. Turizm endüstrisinin ana arz unsurlarından biri olan konaklama sektörü için de aynı durum söz konusudur (Emeksiz, 2007: 142).

1982 Anayasası m. 56/1'de herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına vurgu yapılmaktadır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, hem Devlete hem de vatandaşa çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesini önlemek bakımından ödev yüklenmektedir. Çevre Yasası'nın üçüncü bölümünde ise "Çevrenin Korunmasına İlişkin Önlemler ve Yasaklar"dan söz edilmektedir. Ayrıca Çevre Yasası'nın uygulanması ile ilgili yönetmelik ve tebliğler de bulunmaktadır.

Çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, konaklama işletmelerine belli koşullar dâhilinde "Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi" verilmesine ilişkin 2008/3 sayılı Tebliğ (RG 22.09.2008, 27005) bulunmaktadır ki, bu Tebliğ ile ilgili işletmeden her şeyden önce işletmenin çevre politikası ve eylem planı ve bunu uygulayacak uzman kişi ya da kuruluşun varlığı aranmaktadır. Bunun yanı sıra, personelin çevre bilincinin artırılmasına ilişkin eğitim görmesi, çevreye duyarlı atık su planının yapılmış olması, kapalı alan m² başına enerji tüketimi veya geceleme başına enerji tüketimi, aylık, üç aylık ve yıllık raporlar, işletmede kullanılan kimyasal maddelerin (hacim ve/veya ağırlık olarak) izlendiğine ve verilerin toplandığına ilişkin raporlar, çevreye duyarlılık konusunda sivil toplum kuruluşları, ilgili kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği, koordinasyon çalışmalarına ilişkin evrak vb. istenmektedir. Bu çerçevede, "Turizmde Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız)" ilan edilmiştir. Çevreye Duyarlılık Kampanyası'nın amacı, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi ve turistik konaklama işletmelerinde çevreye duyarlı yapılaşmanın ve işletmecilik özelliklerinin teşvik edilmesidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi (Yeşil Yıldız Simgesi)

Belgesi alacak tesislerin, çevrenin korunmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda tanıtımlarında ve pazarlamalarında bir ayrıcalık yaratabilecekleri, hizmet kalitelerinden ödün vermeden, işletmelerine ve ülkemiz ekonomisine tasarruf yolu ile katkıda bulunabilecekleri, çevrenin korunmasında üstlenecekleri roller ile yörelerinde örnek tesisler olabilecekleri düşünülmektedir. 2008/3 sayılı Tebliğ ekinde bulunan sınıflandırma formu, çevreye duyarlılık konusunda çalışma yapan turistik işletmelerin talebi üzerine, formun uygulama esaslarında belirlenen temel kriterlere sahip olan konaklama tesislerine uygulanmaktadır. Tür ve sınıfına ilişkin belirlenen asgari puanı aşan tesislerden, simgesi yıldız olan konaklama tesislerinin plaketlerinde sınıflarını gösteren yıldızlar yeşil renkli düzenlenecek ve ayrıca plaket üzerinde Çevreye Duyarlı Tesis ibaresi yer alacaktır (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-77587/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html>).

Çevreye Duyarlılık Kampanyası'nın kapsamını oluşturan hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Su tasarrufu,
- Enerji verimliliğinin artırılması,
- Çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarının azaltılması,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi,
- Konaklama işletmelerinin yatırım anından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanması,
- Turistik tesisin çevreye uyumu, çevreyi güzelleştirici düzenleme ve etkinlikleri, ekolojik mimarisi,
- Çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirme, eğitim sağlanması, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-77589/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-neleri-kapsamaktadir.html>).

TÜROFED'in (Türkiye Otelciler Federasyonu) önderliğinde uygulanmakta olan "Beyaz Yıldız Projesi"nde ise, turistik işletmelerde kullanılan su, elektrik, enerji, kimyasal ve katı atık miktarının kontrol altına alınması, çevreye ve doğal kaynaklara yönelik oluşabilecek zararın minimize edilmesi hedeflenmektedir. Projede tesislerin misafirlerinin konforundan taviz vermeden, onların da bu çevresel duyarlılığa katılımcı olmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Gerekli kriterleri yerine getiren işletmeler "Beyaz Yıldız" almaya hak kazanmaktadırlar. TÜROFED şemsiyesi altındaki tüm turistik işletmeleri, isteğe bağlı olarak kapsayan proje, birer yıllık iki aşamadan ve enerji, su, tehlikeli kimyasallar, deterjan ve dezenfektanlar, atık, yönetim ile diğer servisleri kapsayan 55 kriterden meydana gelmektedir. Proje katılımcısı tesislerden, birinci yıl çevreyi korumaya yönelik kriterlerden 25 adedinin, ikinci yıl ise 30 adedinin yerine getirilmesi beklenmektedir. İkinci yılın sonunda, bu projede yer alan turistik tesisler aynı zamanda, Avrupa Birliği ekolojik etiketleme kriterlerini de yerine getirmiş olmaktadır (<http://www.turofed.org.tr>).

Sahillerdeki Mavi Bayrak uygulaması gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Temiz, bakımlı, donanımlı, güvenli ve dolayısıyla uygar, sürdürülebilir bir çevrenin sembolü olan mavi bayrak plajlar için özünde temiz deniz suyu sonrasında ise çevre eğitimi ve bilgilendirmeye önem veren, gerekli donanıma sahip iyi bir çevre yönetimini temsil etmektedir. Mavi Bayrak ödülü bir yıl için verilmekte ve her yıl müracaatlar yenilenmektedir (<http://www.turcev.org.tr/content.php?conID=79>).

İşletmeler ayrıca Su Kirliliği Yönetmeliği, Hava Kalitesi Kontrol Yönetmeliği vb. hükümleri ile ve Bakanlığın il ve ilçe teşkilatı ile belediyelerin denetim ve kontrollüne tabidirler (Karacan, http://www.eab.ege.edu.tr/pdf/2_1/C2-S1-M1.pdf, s. 7). Çevre Mevzuatı kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ilgili birimlerince gerçekleştirilen çevre denetimleri sonucunda uygunsuzluk tespit edilmesi halinde adli ve idari yaptırımlar uygulanması da söz konusu olmaktadır (http://www.cevreonline.com/cevre_hukuku.htm).

Çevreye insan yaşamının sürdürülebilmesi açısından vazgeçilmez bir nitelik atfedildiğinde, çevre hakkı da bir insan hakkı konumuna erişmektedir (Özdek, 1993: 85). Ulusal hukukun çevreyi koruyan kurallar içermesi, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının temel dayanağını oluşturmaktadır. Sağlıklı bir çevrede bulunmak, yaşamak bir insan hakkı olarak işaretlendiğinde, aynı kapsama turizm hizmetlerinden yararlananların da dâhil olması mutlaklıdır. Çevresel sorunlar doğa ile paralel bir şekilde insan sağlığını da etkilemekte olduğu için, turizm hizmetlerinin hedefi olan bireylerin esenliği ve sektörün varlığını koruyabilmesi için alınacak önlemlerin daha tesisler kuruluş aşamasındayken planlanması büyük önem taşımaktadır. Konaklama işletmelerinin kurulması ve işletilmesi de dâhil tüm süreci etkileyecek bir çevre yönetim sisteminin bulunması gerekmektedir. Bu noktada işletme sahiplerinin göstereceği hassasiyet, etik kuralları ne ölçüde benimsediklerinin bir göstergesi olarak ortaya çıkacaktır. Turizm endüstrisi hızla genişleyen sosyo-kültürel bir olaydır ve bu geniş çaplı büyüme ve gelişme beraberinde turizm endüstrisindeki etik davranış ve uygulamalara olan ilgiyi de artırmaktadır (Sarıışık vd, 2006: 26). Ayrıca, çevreye duyarlı tüketici kitlesinin çevreci işletmelerin hizmetlerinden faydalanmak istemelerinin seyahat ve tur operatörleri üzerinde bir baskı oluşturmaları neticesinde, özellikle eko-turizm gibi turizm çeşitlerine yönelik faaliyet gösteren acenteler bu baskıyı konaklama işletmeleri üzerinde de göstermektedirler (Dinçer ve Gedik, 2010: 666). Görüldüğü üzere, çevreye duyarlılık konusunda yasal düzenlemelerin yanı sıra etik kuralların işletmeler tarafından içselleştirilmesi ve bu duyarlılığı bilinçli turistik tüketicinin de tetiklemesi işletmelerin çevre politikalarının oluşmasında büyük bir önem taşımaktadır.

Yönetimlerden uyulması beklenen etik ilkelerin içerisinde sorumluluk, insan haklarına bağlılık, hümanizm vb. yer almaktadır. Özellikle turizmde konaklama işletmelerinden beklenen, yasalar yanında etik kurallara da uygun planlama ve uygulama yapmalarıdır. Zira etik kurallar dikkate alınarak faaliyet gösterilen/gösterilecek çevreye ilişkin plan, önlem ve uygulamaları içeren bir yönetim

sisteminin benimsenmiş olması, bu yönetsel yaklaşımın hem hümanist yanını hem de ahlaki doğruluğunu ortaya koyar.

Konaklama işletmelerinde çevre yönetim sistemlerinin varlığı çevre maliyetlerinin de işletme maliyetleri arasına girmesini sağlayarak, bu işletmelerin salt kâr elde etme yönündeki hedeflerine atıkların azaltılması, yeniden kazanım, geri dönüşüm gibi yeni hedefler eklenmiş ve işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm, özellikle de ekolojik ve korumacı sürdürülebilirlik doğrultusunda gerçekleşmesine önemli bir katkı sağlanmıştır (Yontar, <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/23.pdf>: 481). Emeksiz (2007: 151) ise, çevre yönetim anlayışı olmaksızın turizmin geleceğinden söz etmenin artık imkânsız olduğunu savunmaktadır.

Turizm endüstrisinde, artık ürün oluşturmak için sadece emek, sermaye ve girişimin bir araya gelmesi yeterli sayılmamakta ve gerçekleştirilecek turizm ürünü türü için doğal çevrenin bir çekim ögesi oluşturması nedeniyle korunması, geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi de gerekmektedir. Turizmde çevre yaklaşımları (sürdürülebilir turizm anlayışı, çevresel planlama, taşıma kapasitesi ve çevre değerlendirmeleri) turizm ve çevre arasındaki ilişkinin sağlıklı gelişmesinde etkili olan belirleyiciler olarak görülmektedir (Baran ve Taşgıt, 2010: 651).

SONUÇ

Turizm faaliyetinin sürdürülebilmesi çevresel unsurlara büyük oranda bağlı olarak mümkün iken, ironik bir şekilde faaliyetin gerçekleştiği çevrede olumsuz etkilere de neden olduğu açıktır. Çevre sorunlarının tek sorumlusu olmamakla birlikte, hukuki ve etik sorumluluğun bir gereği olarak, turistik konaklama işletmelerinin faaliyetin planlaması aşamasından itibaren çevre korumacı stratejilerini de devreye sokması gerekmektedir.

Çevre korumacı strateji ve önlemler, turizmin can damarını oluşturan öğelerden olan deniz suyunun kalitesinin sağlanması ve korunmasından başlayarak enerjinin bilinçli kullanımı, hava kirliliği yaratan faktörlerin kontrol altına alınması, atık su ve katı atık ile ilgili önlemlerin ve bu kapsamda yeniden kullanım, geri dönüşüm argümanlarının plan dahiline alınması vb. şeklinde özetlenebilir. Ancak bu şekilde, doğal dokunun korunması ve gelecekteki turistik faaliyetlerin etkin bir şekilde devamlılığından söz edilebilecektir. Bir başka deyişle, konaklama işletmeleri çevrenin sadece yararlanıcısı değil koruyucusu olma misyonunu da doğal olarak taşıdığı takdirde, turizm taleplerinde öngörülenin ötesinde artış sağlanabilmesi mümkün hale gelecektir.

Kıyasıya rekabetin var olduğu bir alanda, çevre konusunda bilinçli ve duyarlı bir turist kitlesinin varlığı karşısında çevre sorunlarını dikkate almayan bir yaklaşım sergilenemeyeceği açıktır. Günümüzde hizmet anlayışında çevre yönetimi kurallarını barındırmayan işletmelerin başarı şansı düşüktür. Konaklama işletmelerinden birini diğerlerinden bir adım öteye taşıyacak olan, çevresel etik

ve hukuk kurallarını işletme politikalarının eksenine koymak konusundaki tercih ve tutarlılıkları olacaktır.

Sonuç olarak; çevrede ve doğada gerçekleşmiş kirlenmeyi, yıkımı salt teknoloji vasıtasıyla yenmek mümkün değildir. Çevrenin tahribinin aynı zamanda insanlığın kendini kendini yok etme süreci olduğu ve bu konudaki önlemlerin başında ise bireylerin çevreye ve doğaya yaklaşımlarının değiştirilmesinin geldiği açıktır. O halde ilk çocukluk çağından itibaren bireylerde çevre bilincinin yerleştirilmesini sağlayacak eğitim sürecinin gerçekleştirilmesi birinci basamaktır. İkinci basamak, çevre mevzuatının yeniden etkin bir içerikle düzenlenmesidir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu basamaklardaki en hassas adım, çevre etiği ve değerlerinin toplumsal ve küresel düzeyde yerleştirilmesidir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Tamer. (2006), **Etik Ulusal ve Uluslararası Etik İkelere Yönelik Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ASLAN, Alper, ve KOZAK, Metin. (2006), "Turizmde Gelişme ve Etik Sorunları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", **Ege Academic Review**, Volume 6/1, s. 49-61.
- ASLAN, Zeynep, ve AKTAŞ, Gürhan. (1994), "Turizm Açısından Çevre Sorunlarına Genel Bir Yaklaşım", **Çevre Dergisi**, S: 11 (Nisan-Mayıs-Haziran), s. 43-45.
- ATEŞOĞLU, İrfan, ve TÜRKER, Ali. (2010), "Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Projelerine Yaklaşımı: Muğla İli Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 15, S. 3, s. 207-226.
- AYDIN, İnayet. (2010), **Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- AYKUL, Ömer. (2010), **Ekolojik Hukuk (Eko-Hukuk)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BAHAR, Ozan, ve KOZAK, Metin. (2005), **Küreselleşme Sürecinde Uluslar arası Turizm ve Rekabet Edebilirlik**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- BARAN, Züleyhan, ve TAŞGİT, Yunus Emre. (2010), **Turizmin Sosyo-Ekonomik-Çevresel Etkileri Ve Yerel Halkın Tutumu Arasındaki İlişki: Akçakoca Örneği**, 11. Ulusal Turizm Kongresi, 2-5 Aralık 2010- Kuşadası, (edt. Osman Eralp Çolakoğlu), Detay Yayıncılık, Ankara.
- ÇEPEL, Necmettin. (2006), **Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan**, Palme Yayıncılık, Ankara.
- DEMİR, Cengiz. (2002), "Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama", **D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 17, S: 2, s. 93-117.
- DES JARDİNS, Joseph R. (2006). **Çevre Etiği- Çevre Felsefesine Giriş**, İmge Kitabevi, Ankara.
- DİNÇ, Güney. (2008), **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Çevre ve İnsan**, Türkiye Barolar Birliği Yayını No:143, Ankara.
- DİNÇER, Mitat Zeki. ve GEDİK, Sezgi. (2010), **Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı İçinde İstanbul'daki 5 Yıldızlı Çokuluslu Konaklama İşletmelerinin Çevresel Duyarlılığının Değerlendirilmesi**, 11. Ulusal Turizm Kongresi, 2-5 Aralık 2010- Kuşadası, (edt. Osman Eralp Çolakoğlu), Detay Yayıncılık, Ankara.
- EKİNCİ, Oktay. (1992), **İnsan Hakları ve Çevre**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- EMEKSİZ, Murat. (2007), "Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: 10, S: 18, s. 141-156.
- GÖRMEZ, Kemal. (2007), **Çevre Sorunları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- GÜMÜŞ, Hacer. (2008), Türkiye'de Ulusal Turizm Örgütlerinin Yapısal Analizi ve Turizm Pazarlamasına Katkılarına Yönelik Bir Araştırma Çalışması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- GÜNEY, Emrullah. (2004), **Çevre Sorunları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- İÇÖZ, Orhan. (Ed). (2007), Genel Turizm Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler, Turhan Kitabevi, Ankara.
- KARACAN, Ali Rıza. (2011), İşletmelerde Çevre Koruma Bilinci Ve Yükümlülükleri, Türkiye ve Avrupa Birliği'nde İşletmeler Yönünden Çevre Koruma Politikaları, http://eab.ege.edu.tr/pdf/2_1/C2-S1-M1.pdf (Erişim 09.07.2011).
- KELEŞ, Ruşen. ve HAMAMCI, Can. (1998), **Çevrebilim**, İmge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- KILIÇ, Selim. (2008). **Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları**, Orion Kitabevi, Ankara.
- KINACI, Bahar; PEHLİVAN, Nalan Albuz. ve SEYHAN, Güneş. (2011), "Turizm Çeşitleri ve Çevre", Turizm ve Çevre (Çevre Koruma) içinde, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.
- KISA OVALI, Pınar. (2007), "Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması", **Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, C: 2, S: 2, s. 64-79.
- KOCATAŞ, Ahmet. (2003), Ekoloji Ve Çevre Biyolojisi, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Yayını No: 51, İzmir.
- KOZAK, Nazmi., KOZAK, Akoğlan. Meryem. ve KOZAK Metin. (2000), **Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- KOZAK, Akoğlan. Meryem. ve GÜÇLÜ, Hatice. (2006), **Turizmde Etik Kavramlar, İlkeler, Standartlar**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- KUTER, Nazan. ve ÜNAL, H. Emre. (2009), "Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri", **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 9(2), s. 146-156.
- KÜÇÜK, C. Tanıl. (2008), Önsöz, **Çevre Yönetim Sistemi Rehberi**, İSO Yayını, İstanbul.
- LIM, Christine. ve Mc Aleer, Michael. (2005). "Ecologically Sustainable Tourism Management", *Environmental Modelling & Software* 20, s. 1431-1438, www.elsevier.com/locate/envsoft. (Erişim 23.10.2011).
- MUTLU, Ahmet. (2008). **Ekoloji ve Yönetim: Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişiminin Karşılaştırılması**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- NEMLİ, Esra. (Ekim 2000-Mart2001), Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı, <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/17.htm>, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Erişim 09.07.2011).
- NUTALL, Jon. (1997), **Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş**, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEK, E. Yasemin. (1993), **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, No: 249, Ankara.
- PEHLİVAN, İnayet. (1998), **Yönetmelik ve Örgütsel Etik**, Önder Matbaacılık, Ankara.

SARIIŞIK, Mehmet; AKOVA, Orhan. ve ÇONTU, Mehmet. (2006), "Otel Yöneticilerinin Etik Politika ve Yöntemlere Yaklaşımları Üzerine Ampirik Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, s. 22-34.

SAYLI ve Diğerleri. (2009), "Etik, Kurumsal İtibar ve Kurumsal Performans İlişisini Belirlemeye Yönelik İlk 500 İşletme İçinde Yapılmış Bir Araştırma", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 14, S. 2, s. 171-180.

SCHLEGELMILCH, Bodo. (1998), Marketing Ethics, International Thomson Business Press, UK.

SÖKMEN, Alptekin; TARAKÇIOĞLU, Serdar. (2011), **Mesleki Etik**, Detay Yayıncılık, Ankara.

ŞENGÜL, Mihriban. (2002), **Türkiye’de ÇED Ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği İçerik Çözümlemesi**, Detay Yayıncılık, Ankara. YILMAZ, Abdullah; BOZKURT, Yavuz. ve TAŞKIN, Ercan. Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/13/15-30.pdf> (Erişim 20.06.2011).

TÜRKSEVEN, Erkan. (2012), Turizm Eğitiminde Yaşanan Staj Sorunları: Lisans Öğrencilerinin Görüşlerine Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

YONTAR, İbrahim Güray. (2011), Sürdürülebilir Çevre ve Ekonomi İçin Bir Araç: Türkiye’de ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, s. 477-500.

YÜCEL, Muzaffer ve Diğerleri. (2006), "Adana’da Çevre Duyarlılığı Düzeyinin Ve Geliştirme Olanaklarının Araştırılması", **Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 19(2), s. 217-228.

Dokuzuncu Kalınma Planı (2007-2013) Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, Sayı: 26215.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu 26 Ocak 2006, Ankara

http://plan9.dpt.gov.tr/oik49_turizm/49turizm.pdf (Erişim 21.11.2011).

<http://siyasaliletisim.org/pdf/kamudaetik.pdf> (Erişim 29.06.2011).

http://www.cevreonline.com/CED/ced_nedir.htm (Erişim 01.07.2011).

<http://www.turad.org/uploads/turizmdeGlobalEtiklikeler.pdf> (Erişim 06.07.2011).

<http://www.3rdogayadonus.com/biz-kimiz.htm> (Erişim 07.07.2011).

http://www.cevreonline.com/cevre_hukuku.htm (Erişim 07.07.2011).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-77587/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html> (Erişim 09.07.2011).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-77589/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-neleri-kapsamaktadir.html> (Erişim 09.07.2011).

<http://www.turofed.org.tr> (Erişim 12.07.2011).

http://www.guncelonkal.com/PDF/cevre_etigi_maddesi.pdf (Erişim 17.07.2011).

<http://www.turcev.org.tr/content.php?conID=79> (Erişim
17.07.2011).http://www.guncelonkal.com/PDF/cevre_etigi_maddesi.pdf (Erişim 30.09.2011).
http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/TCDR_2011.pdf, Türkiye evre Durumu Raporu/2011
(Erişim 25.07.2012